

Latviešu valodas
aģentūra

SKOLOTĀJA PERSONĪBA

SKOLA

Domājot par iespēju sasniegt vēlamo mācību rezultātu, bieži tiek jautāts, kuras metodes vislabāk atbilst konkrētā mācību temata īpatnībām. Tomēr saruna par izglītības rezultātiem nav saruna tikai par profesionālo sagatavotību un kompetentām pedagoģisko materiālu un pieeju izvēlēm. Gan skolēni, gan skolotāji uzsver, ka tā ir arī saruna par skolotāja personību. Diskusijas grupās rāda, ka skolotāja personība var veicināt to, ka vienas un tās pašas metodes sniedz atšķirīgus rezultātus. Skolotāja izvēle konkrētā mirklī klasē būt stingram, draudzīgam vai atvērtam ietekmē mācību procesu tikpat lielā mērā kā viņa izvēle izmantot kādu konkrētu pieeju, lai skaidrotu mācību vielu. Skolotāja personība ietekmē arī skolēnu emocionālo saikni ar skolotāju, skolu un mācību procesu, kas savukārt ietekmē skolēnu interpretāciju par notikumiem klasē. Skolotāja personība nosaka, vai skolēnam patiks vai nepatiks mācības.

ATBALSTS LATVIEŠU
VALODAS MĀCĪŠANĀ

1. attēls. Bukletu tēmu loks

2. attēls. Pētījuma konceptuālais modelis

ANKETĒŠANA	Kvantitatīvā pieeja Skolotāju un skolēnu uzskati: kas, kā un kāpēc jāmacās, apgūstot latviešu valodu.
FOKUSGRUPU DISKUSIJAS	Metakognitīvā diskursa pieeja Skolotāju un skolēnu pieredzes stāsti par mācību procesu; refleksijas, kas veicina un kas kavē valodas apguvi.
STUNDU VĒROJUMI	Kontekstuālā pieeja Klases mācību vide, mācību procesa stiprās un vājās puses.

SKOLOTĀJA PERSONĪBA

Mācību procesā iesaistīto pušu personība nozīmīgi ietekmē mācību gaitu. Visi skolēni nav vienādi – katram skolēnam ir kādas rakstura īpašības, kuras skolotājam būtu jāņem vērā. Skolēna personības īpašības ir aprakstītas bukletā par skolēna personību. Arī skolotāja personībai stundās ir nozīme, to fokusgrupu diskusijās atzīst gan skolēni, gan skolotāji, turklāt daudz vairāk to uzsver tieši skolēni.

Attiecības ar skolēnu ir galvenā tēma, runājot par skolotāja personību. Diskusijās skolotāji norāda, ka daži kolēģi spēj labāk atrast saikni ar skolēniem nekā citi. Savukārt skolēni sniedz precīzāku ieskatu, kā personība var ietekmēt mācību procesu. Labs skolotājs skolēnu stāstos ir daudzšķautnains, draudzīgs, taču var būt arī stingrs. Viņš ir iesaistošs, bet var būt arī autoritatīvs. Viņš liek skolēniem uzņemties atbildību, bet arī pats spēj uzņemties atbildību. Tie skolotāji, kurus skolēni raksturo kā veiksmīgus, labi izjūt situāciju un izvēlas atbilstošāko rīcību. Viņu veiksmē slēpjas spēja darboties atbilstoši skolēnu vēlmēm par to, kādam jābūt skolotājam, un vienlaikus saglabā autoritāti. Šie skolotāji spēj izprast katra skolēna vajadzības un intereses un saskatīt viņā personību.

Vēl skolēni izceļ skolotāja spēju būt empātiskam. Empātija diskusijās iezīmējas kā skolotāja gatavība pielāgot noteikumus un padarīt mācību procesu skolēnam piemērotāku. Skolotājs nedrīkst būt šogis vai kļūdu ķērājs. Viņam ir jāticējas būt par palīgu un atbalstītāju. Piemēram, skolēni vēlas, lai kontroldarbu laikā viņiem dotu iespēju vēlreiz ielūkoties pierakstos vai konsultēties ar skolotāju par jautājumiem, kuri ir aizmirsušies.

Vienlaikus skolēni arī novērtē skolotāju spēju uzlūkot viņus kā līdzvērtīgus. Gan skolotāji, gan skolēni atbalsta pieeju, ka mācīšanās klasē var būt abpusēja. Skolotāji norāda, ka, mācoties no skolēniem, viņi var saglabāt jauneklīgāku redzējumu, izprast dažādas aktualitātes un labāk saprast skolēnus.

Skolotāja personība ietekmē arī to, kā viņš pasniedz savu mācību priekšmetu. Skolēni uzsver, ka pasniegšanas stils, kurā ir jūtama skolotāja personība, viņiem ir pievilcīgāks par kvalitatīvu, bet bezpersonisku pieeju mācībām. Skolotāja izvēlētajai pieejai ir jāliecina, ka arī skolotāju interesē aplūkots mācību temats, skolēnu sasniegumi un izglītība kopumā. Gan skolēni, gan skolotāji fokusgrupu diskusijās negatīvi izsakās par skolotājiem, kuri ir zaudējuši motivāciju emocionāli iesaistīties mācību procesā.

Kopumā tiek gaidīts, lai skolotāji izmantotu tās īpašības, kas palīdz sekmēt komunikāciju ar skolēniem un uzlabot mācību rezultātus. Vienlaikus no skolotājiem tiek gaidīta skaidra mācību struktūra, ar kuru visi iesaistītie var rēķināties. Tātad skolotāju lielākais izaicinājums mācību stundā ir spēt saglabāt līdzsvaru starp savu personību un mācību mērķiem. Šis līdzsvars izpaužas spējā balansēt starp vienlīdzību un autoritāti, emocionāli iesaistītu pieeju un sausu profesionālismu, kā arī būt pretimnākošam, bet vienlaikus darboties skaidru noteikumu ietvaros. Lai gan šīs prasības var šķist pretrunīgas, katrā fokusgrupu diskusijā dalībnieki spēja atcerēties skolotājus, kuri ar konkrēto uzdevumu veiksmīgi tikuši galā.

KĀ VEICINĀT SAVAS PERSONĪBAS IZAUGSMI?

Skolotāju sagatavošanas programmās vajadzētu iekļaut jautājumus, kas veicina skolotāju personisko izaugsmi. Par līderību un citiem personiskās izaugsmes jautājumiem ir jādodomā arī skolotājiem pašiem. Ne visiem šīs iemaņas dabīgi piemīt, tāpēc ir mērķtiecīgi jāstrādā, lai tās attīstītu. Svarīgi ir arī būt atvērtam pret sevi un kritiski izvērtēt savas vājās puses.

- ▶ No vienas puses, valsts līmenī būtu nepieciešams runāt par skolotāju motivāciju un arī skolotāju izdegšanu. No otras puses, domājiet paši, kas mācību procesā jums sagādā prieku un gandarījumu.
- ▶ Plānojiet brīvo laiku, kurā varat smelties iedvesmu. Skolotāju personība skolēnu stāstos atklājas kā pieredze un ieinteresētība par apkārtējo pasauli. Skolēniem ir svarīgi, lai skolotājam būtu ārpuskolas pieredze un intereses.
- ▶ Veidojiet dialogus ar skolēniem un veiciniet skolēnu līdzdalību, tas palīdz padarīt mācību procesu personiskāku. Skolēni novērtē iespēju iesaistīties, bet vienlaikus vēlas, lai diskusijās skolotāji spētu noturēt fokusu un vadību.
- ▶ Atvērtība pret skolēnu viedokli nenozīmē to automātiski akceptēt. Uzklusiet skolēnu viedokļus un kopā izrunājiet skolēnu idejas. Dialogs palīdz skolotājiem veidot cieņpilnas un produktīvas attiecības ar skolēniem, kurās katram ir vieglāk atrast savu vietu.
- ▶ Atklājiet savu personību mācību stundā tā, lai tā palīdz, nevis kavē mācību procesu.
- ▶ Runājiet ar kolēģiem par personības izaugsmes iespējām. Vienā skolā skolotāji var palīdzēt cits citam saprast, kuras idejas darbojas produktīvi dažādās klasēs. Savukārt dažādu skolu skolotāji var smelties idejas, kā atrast līdzsvaru mācību procesā. Svarīgi ir apliecināt, ka skolotāji saskata un atzīst kolēģu sasniegumus.

“
Varbūt skolotājus kaut kā iemācīt darīt, lai iesaista jauniešus, lai viņi būtu atraktīvi. Varbūt lai izmanto savu kombināciju, nevis... Nu jā, lai viņi ievēro programmu, bet ņem arī kaut ko no sevis, lai tas ir no dvēseles, nevis vienkārši sēž ar skābu ģīmi. Ā, man tiem stubajiem jauniešiem kaut kas jā māca, un viss. Nu viņi tādi debili, un viss.
”
(LAT1 skolēns, Rēzekne)

“
Ja mums ir maza alga un mums jādomā, kā izdzīvot, īpaši te, Latgalē, mums ir mazas slodzes, tad ar visu spēku, lielu degsmi es došos darbā? Nu nebūs tās degsmes! Ir reizes, kad skolotājs arī jāmotivē darbam. Nevar skolotāju visu laiku tikai kritizēt.
”
(LAT1 skolotāja, Rēzekne)

“
Ir daudzi skolotāji, kas gandrīz pasaka, ka labāk būtu kaut kur citur. Tas uzreiz sabojā garastāvokli. Arī atmosfēra vairs nav tik forša. Ja mums māca cilvēks, kas nemīl savu darbu, ko mēs varam? Kā mēs varam iemīlēt to priekšmetu? Kā mēs varam iemācīties?
”
(LAT1 skolēns, Liepāja)

Latviešu valodas aģentūras projektā „Attieksme pret latviešu valodu un tās mācību procesu” (2017–2020) ir izstrādāti 15 bukleti. Projekta mērķis bija noskaidrot skolēnu un skolotāju attieksmi pret latviešu valodas mācīšanos/mācīšanu un faktoros, kas ietekmē šo attieksmi. Pētījuma konceptuālo modeli skatīt 2. attēlā.

KĀ ŠIE MATERIĀLI IR IZSTRĀDĀTI?

Bukletos ir atspoguļots projekta rezultātu kopsavilkums. Dati ir iegūti trijos veidos:

- 1 anketējot 333 skolēnus no 8. klases līdz 12. klasei (LAT1 un LAT2) un 65 latviešu valodas skolotājus 14 skolās sešās pilsētās visos Latvijas reģionos;
- 2 astoņās fokusgrupu diskusijās četrās pilsētās (Rīgā, Daugavpilī, Rēzeknē, Liepājā) LAT1 un LAT2 skolās;
- 3 46 LAT1 un LAT2 mācību stundu vērojumos sešās Latvijas pilsētās (Rīgā, Daugavpilī, Rēzeknē, Liepājā, Valmierā, Jelgavā).

PAR KĀDĀM TĒMĀM IR ŠIE BUKLETI?

Bukleti ir par valodas mācīšanos un aptver četrus tematiskos lokus – jautājumus, kas ir saistīti ar skolēnu, ar mācību stundu, ar skolu un ar kontekstu kopumā. Pilns tēmu loks ir ilustrēts 1. attēlā.

KUR VAR IEGŪT VAIRĀK INFORMĀCIJAS PAR PĒTĪJUMU?

Informāciju par pētījumu var iegūt Latviešu valodas aģentūras tīmekļvietnē

 <https://valoda.lv/petijumi/sociolingvistika/>

vai sazinoties ar pētījuma un šo bukletu autoriem:

✉ sanita.lazdina@rta.lv

✉ gunta.klava@valoda.lv

✉ vineta.vaivade@valoda.lv

✉ solvita.poseiko@gmail.com

✉ mikelis.grivins@gmail.com